

بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتاز) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از کلان‌شهرهای کشور

یدالله مهرعلی‌زاده^۱، سکینه شاهی^۲ و مهران طاهری^۳

چکیده: این پژوهش به بررسی عملکرد اجرایی طرح ۱۸ ماهه (ممتاز) سازمان فنی و حرفه‌ای یکی از کلان‌شهرهای کشور پرداخته است. روش مورد استفاده در این پژوهش روش آمیخته بر پایه انجام مصاحبه، تحلیل اسناد و اجرای پرسش‌نامه است. پرسش‌نامه با توجه به مصاحبه اولیه با چهار گروه ساخته شد که نحوه نمره‌گذاری هر مقیاس و گویه با توجه به شدت ضعف و نامطلوب بودن آن است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از تمام کارآموزان طرح ۱۸ ماهه، تمام مربیان طرح، مدیران و کارشناسانی است، که در زمان اجرای طرح مسئولیت داشته‌اند، و کارفرمایانی است، که کارآموزان طرح ۱۸ ماهه را استخدام کرده‌اند. روش نمونه‌گیری در بخش کمی روش نمونه‌گیری سرشماری و تصادفی طبقه‌ای و در بخش کیفی روش نمونه‌گیری هدفمند است. نتایج پژوهش نشان داد که: الف - میانگین درجه ضعف و نامطلوب بودن مقیاس مدیریت دوره از (۵) ۳/۶۴ (نامطلوب)، توانمندی مربیان ۳/۳۹ (نامطلوب)، تجهیزات و امکانات آموزشی ۳/۴۷ (نامطلوب)، استاندارد آموزشی ۳/۳۸ (نامطلوب)، تناسب آموزشها با نیاز بازار کار ۳/۸۷ (بسیار نامطلوب) است و میانگین پاسخ چهار گروه به درجه ضعف و نامطلوب بودن پنج مقیاس ۳/۵۴ از ۵ (نامطلوب) است؛ ب - توانمندی، انگیزه، استعداد و علاقه ورودیهای طرح متناسب با اهداف، استاندارد آموزشی و محتوای آموزشی رشته‌های طرح نبوده است؛ پ - فرایندهای آموزشی طرح نتوانسته‌اند مهارتهای مصوب در استاندارد آموزشی هر رشته طرح را به طور کامل و با کیفیت به کارآموزان آموزش دهند؛ ت - خروجیهای، برنامه‌های آموزشی طرح با نیازهای صنعت و بازار کار از دیدگاه چهار گروه مطابقت لازم را نداشته‌اند.

واژه‌های کلیدی: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای، طرح ۱۸ ماهه، مربیان، تجهیزات و امکانات آموزشی، استاندارد آموزشی بازار کار، کارآموزان

۱. استاد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز. اهواز، ایران. (نویسنده مسئول). mehralizadeh_y@scu.ac.ir

۲. استادیار، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز. اهواز، ایران. s.shahi@scu.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز. اهواز، ایران. mehrantaheri2500@gmail.com

(دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۲۰)

(پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۸)

۱۲۰ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

۱. مقدمه

آموزش‌های فنی و حرفه‌ای^۱ با هدف افزایش توانمندی و اشتغال افراد مطرح شد و مفهوم اصلی آن توسعه مهارت‌ها به سمت فرصت‌ها و چالش‌های فعلی و آینده به‌منظور کاهش بیکاری جوانان، فقر، و رقابت‌پذیری بین‌المللی است. هدف کلی از برنامه‌های درسی فنی و حرفه‌ای این است که کارآموزان روابط معناداری بین دانش، مهارت، و نگرش‌ها هم در مدارس حرفه‌ای و هم در محل کار به دست آورند (دی برویج بارتمن، ۲۰۱۱). در آموزش فنی و حرفه‌ای دو مسیر اصلی وجود دارد: مسیر مبتنی بر مدرسه و مسیر مبتنی بر کار (OECD، 2009). در کشور ما، وظیفه بخشی از آموزش‌های مهارتی بر عهده سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای قرار داده شده است (آزاد، ۱۳۸۵).

یکی از این آموزش‌ها، که در مراکز ثابت سازمان فنی و حرفه‌ای ارائه می‌شود، طرح‌های ۱۸ ماهه است. این طرح بر اساس موافقتنامه‌ای، که بین سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور و اتحادیه صنایع فدرال آلمان در سال ۱۳۶۴ به امضا رسیده است، به افراد علاقه‌مند و واجد شرایط، به مدت ۱۸ ماه آموزش تخصصی برابر با استانداردهای مصوب، ارائه می‌شود و افرادی که این دوره آموزشی را با موفقیت طی کنند، به‌عنوان نیروی کار ماهر با درجه ممتاز شناخته می‌شوند. در مصاحبه‌های اولیه‌ای که با مربیان و مدیران - کارشناسان و کارآموزان طرح ۱۸ ماهه سازمان فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه و همچنین کارفرمایان در ارتباط با عملکرد و کارایی طرح و همچنین مشکلات طرح انجام شد، این نکته به دست آمد که طرح ۱۸ ماهه با مشکلات و موانعی در اجرا مواجه است که به تعطیلی طرح از سال ۱۳۹۰ انجامیده است. این مشکلات در سه بخش کلی بوده‌اند که شامل مشکلاتی مربوط به ورودیها، فرایندها و خروجیها است. مشکلات فرایندهای آموزشی، متناسب نبودن رشته‌ها و مهارت‌های آموزش داده‌شده با نیازهای بازار کار و صنعت و میزان پایین اشتغال کارآموزان به علت استقبال کم کارفرمایان از کارآموزان طرح و... است (مهرعلی‌زاده، و همکاران، ۱۳۸۴؛ نفیسی، ۱۳۸۷). لذا مسئله اصلی پژوهش حاضر بررسی عملکرد اجرایی طرح ۱۸ ماهه در یکی از استانهای کشور با توجه به ارزیابی و شناسایی مشکلات و نقایص پنج مقیاس، مدیریت طرح ۱۸ ماهه، توانمندی مربیان، استاندارد آموزشی رشته‌ها، امکانات و تجهیزات آموزشی و همچنین بررسی مقیاس تناسب آموزش‌ها با نیاز بازار کار است که همگی بر کارایی درونی و بیرونی و عملکرد اجرایی طرح تأثیرگذار بوده‌اند.

۲. پیشینه تحقیق

سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران وابسته به وزارت امور اقتصادی و دارایی نیز برای استفاده بهینه از سرمایه‌گذاری ایران در خارج از کشور و نیز ارتقاء توان فنی و مهارتهای حرفه‌ای نیروی انسانی موردنیاز صنایع کشور از اوایل سال ۱۳۶۳ در رابطه با سرمایه‌گذاریهای ایران در آلمان فدرال و سرمایه‌گذاریهای شرکتهای آلمانی در ایران و نهایتاً تعدادی از شرکتهای آلمانی، که با ایران همکاری گسترده‌ی بازرگانی دارند، اقداماتی را در خصوص همکاری آنان با متولیان آموزش فنی و حرفه‌ای ایران آغاز کرد. گسترده‌ی شرکتهای علاقه‌مند به همکاری مذکور سبب شد که اتحادیه‌ی فدرال صنایع آلمان عهده‌دار مسئولیت سازماندهی ارائه‌ی خدمات طرفهای آلمانی شود. سازمان سرمایه‌گذاری امکاناتی را، که به این ترتیب تدارک دیده شده بود، در اختیار سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور قرار داد. پس از سفر مطالعاتی هیئت ایرانی به کشور آلمان فدرال سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران موضوع را پیگیری کرده و در چهارچوب نیازهای آموزش فنی و حرفه‌ای کشور پیش‌نویس طرح همکاری ایران و آلمان در زمینه آموزش فنی و حرفه‌ای تهیه شد. در تاریخ ۱۳۶۴/۵/۲۷ توافق‌نامه‌ای بین سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای و اتحادیه‌ی فدرال صنایع آلمان و همچنین مؤسسه عام‌المنفعه «کارل دوسبرگ» به امضاء رسید (ثابت‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۹؛ نیکوی ۱۳۷۰).

ده حرفه اصلی عبارت‌اند از:

ماشین‌ابزار، تعمیرکار ماشین‌آلات صنعتی (مکانیک صنایع)، مکانیک خودرو، جوشکاری، تأسیسات آب و گاز و تهویه مطبوع، برق صنعتی و ماشینهای الکترونیکی، الکترونیک صنعتی و رادیو و تلویزیون، ذوب فلزات و ریخته‌گری، مدل‌سازی، نقشه‌کشی

جدول ۱: سرفصل دروس و مهارتهای آموزشی در دوره‌های ۱۸ ماهه

ردیف	رشته	سرفصل دروس	زمان
۱	ماشین‌ابزار (گرایش تراش)	فلزکاری، برق صنعتی، جوشکاری گاز و برق، تراشکاری مقدماتی، فرزکاری مقدماتی، سنگ‌زنی، صفحه تراش، تراش تخصصی	۲۸۰۰ ساعت
۲	ماشین‌ابزار (گرایش فرز)	فلزکاری، برق صنعتی، جوشکاری گاز و برق، تراشکاری مقدماتی، فرزکاری مقدماتی، سنگ‌زنی، صفحه تراش، فرز تخصصی	۲۸۰۰ ساعت
۳	مکانیک صنایع	فلزکاری، برق صنعتی، جوشکاری گاز و برق، ماشین‌ابزار تراش و فرز مقدماتی، ورق‌کاری، ظرف‌کاری، فرم‌کاری، اجرای کارهای مکانیکی، آهنگری، لوله‌کشی، ریخته‌گری، مونتاژ و دموونتاژ، عیب‌یابی و نصب و راه‌اندازی هیدرولیک و پنوماتیک و کارورزی	۲۸۰۰ ساعت
۴	مکانیک اتصالات	فلزکاری، لحیم‌کاری نرم و سخت، برش‌کاری، جوشکاری با گاز استیلن، جوشکاری برق، قوس الکتریکی دستی، مهارت جوشکاری یا گاز محافظ و CO ₂ آزمایشهای تخریبی و غیرتخریبی جوش، تکرار کارهای عملی و ساخت پروژه	۲۸۰۰ ساعت

۱۲۲ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

۲۸۰۰ ساعت	سیستم جلوبندی، سیستم ترم مکانیکی و هیدرولیکی، سیستم برق و الکترونیک خودرو، دستگاههای انتقال قدرت، عملکرد و موتورهای دیزل، سیستمهای مختلف اکسل جلو و عقب، سیستمهای مختلف فرمان، عملیات تعمیراتی در روی موتورهای پیشرفته (انژکتور)	صنایع اتومبیل	۵
۲۸۰۰ ساعت	فلزکاری، برق عمومی (ساختمان و صنعتی) الکترونیک مقدماتی، الکترونیک پیشرفته، کنترل موتورهای DC، آزمایشگاه PLC	برق صنعتی	۶
۲۸۰۰ ساعات	فلزکاری، برق عمومی (صنعتی و ساختمان)، برق صنعتی پیشرفته، آزمایشگاه ماشینهای الکترونیکی، الکترونیک صنعتی، آزمایشگاه PLC	الکترونیک صنعتی	۷
۲۸۰۰ ساعت	فلزکاری، برق صنعتی، لوله‌کشی عمومی، مکانیک لوله و اتصالات، تأسیسات حرارت مرکزی، تأسیسات تهویه مطبوع، تأسیسات گازرسانی، پمپ و پمپاژ سیالات و فنآوری (L.T.I)	تأسیسات مکانیکی ساختمان	۸
۲۸۰۰ ساعت	فلزکاری، جوشکاری گاز و برق مقدماتی، ماشین‌ابزار تراش و فرز مقدماتی، برق صنعتی مقدماتی، سیستم‌پیچی مقدماتی، الکترونیک صنعتی و تخصصی	مگاترونیک	۹

۳. اهداف تحقیق

هدف کلی بررسی عملکرد اجرایی طرح ۱۸ ماهه (ممتاز) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه بوده است.

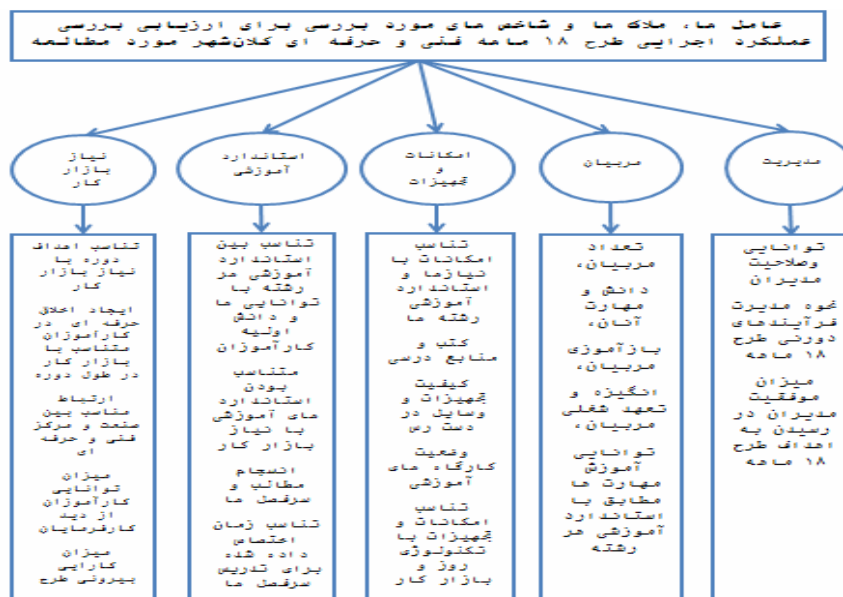
هدفهای جزئی

- الف. بررسی ورودیهای طرح ۱۸ ماهه در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه
- ب. بررسی فرایندهای آموزشی طرح ۱۸ ماهه در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه
- پ. بررسی خروجیهای آموزشی طرح ۱۸ ماهه در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه

۴. روش‌شناسی پژوهش

در پژوهش حاضر از روش آمیخته (کمی و کیفی) استفاده شده است. روش تحقیق ترکیبی، انتخاب روشهای تحقیق کمی و کیفی مناسب و ترکیب مطلوب آنها است به‌گونه‌ای که میان اهداف تحقیق، شیوه گردآوری داده‌ها و تحلیل آنها، برای پاسخ به پرسش تحقیق، سازگاری لازم برقرار می‌شود. در این روش، علاوه بر منظور داشتن ابعاد اندازه‌پذیر پدیده‌های مورد مطالعه، سایر ابعاد این پدیده‌ها نیز مورد توجه قرار می‌گیرد (مهرعلی‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳).

نمودار ۱ مدل مفهومی پژوهش را نشان می‌دهد. این مدل بر اساس پیشینه نظری، تحقیقات گذشته، مصاحبه‌های اولیه محققان و تجربه زیسته محققان تدوین شده است. نظریه سیستمها عمومی طرح به‌عنوان یک سیستم فرض شده است که از درونداد، فرایند، برون‌داد، پیامد، و تعامل با محیط برخوردار است.

شکل ۱: مدل مفهومی پژوهش

جدول ۲: مراحل انجام پژوهش

مراحل تحقیق	روش جمع آوری داده ها	گروه نمونه	روش تحلیل داده ها
۱. بررسی اسناد مرتبط با موضوع	مطالعه شخصی محقق	بررسی بایگانی و کتابخانه و اینترنت در خصوص طرح ۱۸ ماهه	کیفی و ترکیبی توسط محقق
۲. مصاحبه	مصاحبه نیمه منظم و هدایت شده	۱۲ کارشناس و مدیر از اداره کل آموزش فنی و حرفه ای، ۹ نفر از مربیان طرح ۱۸ ماهه، ۱۵ نفر از کارآموزان پیشین طرح ۱۸ ماهه و ۴ نفر از کارفرمایان	تحلیل نتایج بر اساس چارچوب اولیه طراحی شده توسط محقق
۳. پرسش نامه	تدوین پرسش نامه بر اساس مرحله ۱ و ۲ و مدل اولیه تحقیق تدوین شده توسط محقق که عوامل فردی و سازمانی را پوشش دهد همراه با ۶۰ پرسش	۱۶ کارشناس و مدیر در بخش های مختلف بصورت سرشماری در اداره کل آموزش فنی و حرفه ای و کارگاه های مجری طرح ۱۸ ماهه، ۱۲ نفر از مربیان پیشین طرح ۱۸ ماهه، ۵۰ نفر از کارآموزانی که طرح را گذرانده اند، ۹ نفر از کارفرمایانی که کارآموزان طرح ۱۸ ماهه را استخدام کرده اند	تحلیل نتایج بر اساس چارچوب اولیه طراحی شده توسط محقق و نتایج پرسش نامه، مقایسه نتایج بدست آمده از مصاحبه و پرسش نامه ها
۴. مصاحبه ثانویه	مصاحبه هدایت شده برای بررسی عمیق تر نتایج مرحله ۳ پرسش نامه و مصاحبه های اولیه	۲۳ نفر کارشناس و مربیان طرح ۱۸ ماهه و ۵ مدیر بر اساس روش نمونه گیری هدفمند، ۲۸ نفر کارآموز و ۹ نفر از کارفرمایان بر اساس نمونه گیری هدفمند	تحلیل نتایج مصاحبه ها مقایسه نتایج با نتایج مرحله ۳
۵. جمع بندی			مقایسه نتایج مرحله ۳ و ۴ پژوهش

۱۲۴ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

۵. نتایج تحقیق

در این مطالعه مجموعاً، نظرات کارآموزان، مربیان، مدیران، کارشناسان، و کارفرمایان در خصوص مقیاس مدیریت دوره، مقیاس امکانات و تجهیزات، مقیاس مربوط به توانمندی مربیان، مقیاس مربوط به استاندارد آموزشی طرح ۱۸ ماهه، مقیاس مربوط به نیاز بازار کار مورد بررسی قرار گرفت. نتایج به‌دست‌آمده در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: مقایسه توزیع میانگین نظرات پاسخ‌دهندگان بر حسب مقیاسهای مورد مطالعه

پاسخ‌دهندگان	نظرات	مدیریت طرح	توانمندی مربیان	تجهیزات و امکانات	استاندارد آموزشی	نیاز بازار	میانگین کلی
کارآموزان	میانگین	۳/۹۷	۳/۶۲	۳/۷۷	۳/۸۴	۴/۲۰	۳/۸۴
	تعداد	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰	۵۰
	انحراف استاندارد	۰/۸۹	۰/۸۳	۰/۷۴	۰/۵۴	۰/۴۷	۰/۶۳
مربیان	میانگین	۴/۱۹	۳/۵۷	۳/۶۸	۳/۲۴	۳/۵۴	۳/۶۴
	تعداد	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
	انحراف استاندارد	۰/۶۷	۰/۹۴	۰/۵۸	۰/۶۱	۰/۶۷	۰/۵۹
مدیران و کارشناسان	میانگین	۲/۹۷	۳/۰۱	۳/۱۶	۳/۱۵	۳/۵۳	۳/۱۶
	تعداد	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
	انحراف استاندارد	۰/۷۸	۰/۷۳	۰/۶۳	۰/۸۵	۰/۴۲	۰/۶۸
کارفرمایان	میانگین	۳/۴۳	۲/۳۸	۳/۲۸	۳/۳۱	۴/۲۴	۳/۵۲
	تعداد	۹	۹	۹	۹	۹	۹
	انحراف استاندارد	۰/۷۸	۰/۷۳	۰/۶۳	۰/۸۵	۰/۴۲	۰/۵۱
کل نظرات	میانگین	۳/۶۴	۲/۳۹	۳/۴۷	۳/۳۸	۳/۸۷	۳/۵۴
	تعداد	۸۷	۸۷	۸۷	۸۷	۸۷	۸۷
	انحراف استاندارد	۰/۷۳	۰/۸۰	۰/۶۴	۰/۷۱	۰/۴۹	۰/۶۷

هدف اول: بررسی ورودیهای طرح ۱۸ ماهه در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه باتوجه به نتایج به‌دست‌آمده از دیدگاه کارآموزان، مربیان، مدیران - کارشناسان و کارفرمایان ورودیهای طرح چنین ارزیابی شد: متقاضیان ثبت‌نام در دوره‌های آموزشی طرح ۱۸ ماهه فنی و حرفه‌ای به دروس عملی، کار در کارگاه، کنجکاو نسبت به طرز کار وسایل فنی علاقه‌مند نبودند و با علاقه کافی برای ثبت‌نام به مراکز فنی و حرفه‌ای مراجعه نمی‌کرده‌اند. همچنین هدف کارآموزان از شرکت در دوره با هدف سازمان از برگزاری این طرح متناسب نبود و کارآموزان با اهداف متفاوتی در طرح شرکت کرده‌اند؛ هدف بیشتر آنها گرفتن مدرک، پر کردن وقت و فشار خانواده و... بوده است. اکثر کارآموزانی که در این طرح ثبت‌نام کرده‌اند از توانایی و استعداد لازم برای یادگیری مهارتهای علمی و عملی دوره‌های آموزشی برخوردار نبوده‌اند بلکه تصور کرده‌اند که رشته‌های فنی و حرفه‌ای نسبت به دیگر رشته‌ها آسان‌تر است. به‌طورکلی کارآموزان شرکت‌کننده در طرح از نظر توانایی و استعداد در حد مطلوبی نبوده‌اند و علاقه و انگیزه کافی برای اشتغال در بخش صنعت را نداشته‌اند.

بنابراین سازمان فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه در امر پذیرش کارآموزان متناسب با استانداردهای مصوب طرح ۱۸ ماهه، که از طرف کارشناسان صنعتی و آموزشی فدرال آلمان و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای مقرر شده بود، ناتوان مانده و نتوانسته است با ایجاد جذابیت و اطلاع‌رسانی قوی برای طرح، کارآموزان توانمند و متناسب با استاندارد آموزشی و نیاز بازار جذب کند. بنابراین سازمان فنی و حرفه‌ای باید تغییراتی در محتوا و شیوه‌های آموزشی صورت دهد تا آموزشها متناسب با علاقه متقاضیان باشد یا برای جمعیت مخاطب خود تعریف جدیدی از طرح ارائه دهد.

هدف دوم: بررسی فرایندهای آموزشی طرح ۱۸ ماهه در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه

توانایی، تخصص، مهارت، و دانش مربیان این طرح متناسب با نیاز باز کار نبوده و به دلیل نداشتن تخصص لازم نتوانسته‌اند اهداف و استانداردهای طرح را درک کنند و به صورت کامل و مناسب با سرفصلها و دروس، رشته‌های طرح ۱۸ ماهه را آموزش دهند. به طور کلی مربیان مجربی برای آموزش استانداردهای طرح ۱۸ ماهه وجود نداشته است. مربیان این طرح اکثراً بدون آموزش و کارآموزی نزد مربیان باتجربه‌تر، در شرکتها و صنایع به‌عنوان مربیان طرح شروع به تدریس کرده‌اند که این امر مخالف مصوبات سند طرح ۱۸ ماهه است. طبق این سند مربیان باید برای یادگیری مدیریت آموزشی و نحوه کلاس‌داری و مدیریت کارگاهها و همچنین، یادگیری مهارتهای لازم برای تدریس به مدت یک‌سال و نیم دوره کارآموزی بگذرانند و در کلاسهای آموزشی شرکت کنند. می‌توان گفت باتوجه به مسائل و مشکلاتی که درباره فرایندهای آموزشی طرح ۱۸ ماهه مطرح شد، سازمان فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه نتوانسته است به اهداف طرح، که کسب مهارتهای لازم برای انجام فعالیتهای حرفه‌ای و مواجهه مناسب با موقعیتهای حرفه‌ای، ارتقاء مهارت نیروی انسانی به‌منظور دستیابی به بهره‌وری بالاتر و برقراری ارتباط مستحکم میان سیستم آموزشی و بازار کار است، جامعه عمل بپوشاند. آموزشهای فنی و حرفه‌ای و به‌خصوص طرح موردنظر احتیاج به تحول دارند و باید از روزمرگی بیرون آیند و از لحاظ ساختار، محتوا و کیفیت متحول شوند و با نیازهای اشتغال و بازار کار همخوانی داشته باشند و به‌موازات تغییرات سریع و وسیع فناوری خود را با این دگرگونیها هماهنگ سازند. بنابراین برای ایجاد این تحول لازم است تا بهترین و برجسته‌ترین متخصصان برای بهبود طرح الگویی ارائه دهند تا بر اساس آن راه مشخص شود و برای حل مشکلات، نواقص و ضعفهایی که در این طرح وجود دارد تصمیم‌گیری صورت گیرد تا مشخص شود در این طرح به دنبال چه چیزی هستیم.

هدف سوم: بررسی خروجیهای طرح ۱۸ ماهه در سازمان فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه باتوجه به نتایج به‌دست‌آمده از دیدگاه کارآموزان، مربیان، مدیران - کارشناسان و کارفرمایان، خروجیهای طرح چنین ارزیابی شد. در این بخش باتوجه به چند شاخص کلی به بررسی خروجیهای

۱۲۶ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

طرح می‌پردازیم. این شاخصها شامل: توانمندی کارآموزان طرح ۱۸ ماهه، میزان اشتغال آنها، رضایت کارفرمایان از توانمندی شغلی و مهارتی کارآموزان، و میزان انطباق آموزشهای طرح با نیازهای بازار کار است.

درباره میزان توانمندی کارآموزان با توجه به دیدگاه چهار گروه می‌توان چنین گفت که سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه نتوانسته است تمام توانمندیها و مهارتهای مورد نیاز بازار کار و همچنین، مهارتهای تصویب شده در استاندارد آموزشی هر رشته را به کارآموزان آموزش دهد. مهارتهای آموزش داده شده از انسجام و یکپارچگی مورد نظر برخوردار نبوده است یعنی کارآموزان برخی از مهارتها را آموزش دیده‌اند و برخی دیگر را نه. این امر با روح کلی و اهداف طرح مغایرت دارد؛ چراکه هدف اصلی طرح، آموزش نیروی کار ماهر است که علاوه بر آشنایی با مسائل فنی در محیط کار هم باید مهارت داشته باشد، نحوه صحیح کار با ادوات و ابزار را بداند و موارد نگهداری و تعمیرات ماشین‌آلات را رعایت کند.

به طور کلی یکی از مهم‌ترین ضعفهای مدیریت طرح ۱۸ ماهه ساختار مدیریتی متمرکز و بدون چشم‌انداز بلندمدت برای طرح ۱۸ ماهه است. ساختار مدیریتی سازمان به علت تمرکز بالا نمی‌تواند تصمیمهای به موقع و ضروری برای جبران کاستیها و کمبودهای طرح بگیرد. همچنین، ساختار متمرکز مانع از همکاری مربیان، کارآموزان، کارفرمایان و دیگر ذی‌نفعان در این آموزشها می‌شود. به عنوان مثال مربیان که مهم‌ترین حلقه آموزشی و مجری اصلی برنامه‌های آموزشی طرح نمی‌توانند در امر تصمیم‌گیری دخالت کنند. این در حالی است که آنها می‌توانند اطلاعات مهمی درباره نقاط ضعف، کمبودها و قدرت برنامه‌های درسی، استاندارد آموزشی و تجهیزات و امکانات طرح ۱۸ ماهه و کارآموزان در اختیار مربیان قرار دهند و موجب تصمیم‌گیریهایی به موقع و حیاتی برای بالا بردن کیفیت آموزشها شوند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

مطالعه حاضر با سه هدف انجام گرفت. نتایج به دست آمده بیانگر این موارد است: نخست، کارآموزان شرکت‌کننده در طرح ۱۸ ماهه کلان‌شهر مورد مطالعه از نظر توانایی و استعداد در حد مطلوبی نبوده‌اند و علاقه و انگیزه کافی برای اشتغال در بخش صنعت را نداشته‌اند. بنابراین، سازمان فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه در امر پذیرش کارآموزان متناسب با استانداردهای مصوب طرح، که از طرف کارشناسان صنعتی و آموزشی فدرال آلمان و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای مقرر شده بود، ناتوان بوده و نتوانسته است با ایجاد جذابیت و اطلاع‌رسانی قوی برای طرح، کارآموزان توانمندی را جذب کنند که متناسب با استاندارد آموزشی و نیاز بازار کار آموزش دیده باشند. به عبارت

دیگر، سازمان نام‌برده نمی‌تواند افرادی با سطح تحصیلات بالا و توانمند را جذب کند و در جذب این افراد مشکل داشته است. بنابراین سازمان فنی و حرفه‌ای باید تغییراتی در محتوا و شیوه‌های آموزشی صورت دهد تا آموزشها متناسب با متقاضیان باشد یا برای جمعیت مخاطب خود تعریف جدیدی از طرح ارائه دهد.

دوم اینکه، بررسی فرایندهای آموزشی طرح در سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه نشان داد که اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه نتوانسته است به اهداف طرح که کسب مهارت‌های لازم برای انجام فعالیتهای حرفه‌ای و مواجهه مناسب با موقعیتهای حرفه‌ای، ارتقای مهارت نیروی انسانی به منظور دستیابی به بهره‌وری بالاتر، و برقراری ارتباط مستحکم میان سیستم آموزشی و بازار کار است، جامه عمل بپوشاند. آموزشهای فنی و حرفه‌ای و به‌خصوص طرح نام‌برده احتیاج به تحول دارند و باید از روزمرگی بیرون آیند و از لحاظ ساختار، محتوا و کیفیت متحول شوند و با نیازهای اشتغال و نیاز بازار کار همخوانی داشته باشند و به‌موازات تغییرات سریع و وسیع فناوری، خود را هماهنگ سازند. بنابراین برای ایجاد این تحول و بهبود طرح لازم است تا بهترین و برجسته‌ترین متخصصان برای بهبود طرح الگویی ارائه دهند تا بر اساس آن راه مشخص شود و برای حل مشکلات، نواقص و ضعفهایی، که در این طرح وجود دارد، تصمیم‌گیری صورت گیرد تا مشخص شود در آموزشهای ۱۸ ماهه به دنبال چه چیزی هستیم.

در آخر، بررسی خروجیهای طرح ۱۸ ماهه در اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای کلان‌شهر مورد مطالعه با توجه به چند شاخص کلی شامل: توانمندی کارآموزان طرح، میزان اشتغال، رضایت کارفرمایان از توانمندی شغلی و مهارتی کارآموزان، و میزان انطباق آموزشها با نیازهای بازار کار نشان داد که مشکلات فراوانی در این زمینه وجود دارد.

مشکلات بالا گویای آن است که این طرح از نظر ساختاری و سازمانی، مدیریتی و اداری، تجهیزاتی و منابع مالی و آموزشی و فرایندهای یاددهی و یادگیری و از همه مهم‌تر ارتباط با صنعت نیازمند بازنگری اساسی است. موضوعی که سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای باید تحقیقات بیشتر در این حوزه دنبال کند.

۷. پیشنهادها و راهکارها

پیشنهادها در چند حوزه مشخص مریبان، استانداردهای آموزشی، مدیران و کارشناسان، و متقاضیان قابل بررسی است:

- در حوزه مریبان و توانمندسازی آنان ضرورت دارد اعزام مریبان شایسته و سخت‌کوش به کشورهای خارجی برای یادگیری مهارتهای مورد نیاز به منظور تدریس دروس رشته‌های طرح و

۱۲۸ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

برگزاری کلاسهای بازآموزی برای مربیان بر اساس نیازسنجی از مربیان، کارآموزان، کارفرمایان و مدیران در اولویت قرار داده شود. مربیان باید به مدت ۱۸ ماه، همانند زمان طرح ۱۸ ماهه و متناسب با سرفصلها و استاندارد آموزشی هر رشته، آموزش ببینند. یعنی در ابتدا خودشان مهارتهای موردنیاز رشته‌های طرح را، که باید آموزش دهند، بیاموزند تا با مهارتهایی، که کارآموزان باید فراگیرند، آشنا شوند؛ در این صورت می‌توانند تمام مهارتهای رشته‌ها را متناسب با استاندارد آموزشی طرح آموزش دهند.

- استاندارد کنونی از نظر زمانی طولانی پیش‌بینی شده است، لذا می‌توان استاندارد آموزشی هر یک از رشته‌ها را به سه پودمان با زمانهای کمتر تبدیل کرد (استاندارد آموزشی برای هر پودمان شامل استاندارد آموزشی برای کارگر درجه دو، استاندارد آموزشی برای کارگر درجه یک و در ادامه تبدیل استاندارد آموزشی درجه یک به استاندارد آموزشی برای کارگر ممتاز یا طرح ۱۸ ماهه طراحی و اجرا شود). بنابراین، اهمیت دارد تا استاندارد موجود بازنگری شود. برای هر رشته باید بازبینی‌های^۱ شامل مهارتها، تواناییها، رشته، سن و... متناسب با آن رشته تهیه کرد. باید از پیش تعیین کرد که کارآموزان باید چه مهارتهای ورودی داشته باشند. همچنین، باید سرفصلهای امتحانی را از پیش تعیین کرد تا مربیان، کارآموزان و... بدانند که در پایان دوره برای دریافت گواهی‌نامه طرح باید چه مهارتهایی داشته باشند.
- برای جذب سرمایه و بودجه با هدف تجهیز کارگاههای طرح ۱۸ ماهه می‌توان با شرکتهای بزرگ و کوچک بومی قراردادهایی امضا کرد تا آنها کارگاه‌ها را تجهیز کنند و در عوض آن در پایان دوره به میزان سرمایه‌گذاری از کارآموزان توانمند برای تولید محصولات باکیفیت‌تر بهره‌مند شوند.
- مدیران و کارشناسان باید یک سند راهبردی داخلی برای طرح ۱۸ ماهه تنظیم کنند که شامل بیان مأموریت، اهداف طرح و راهبردهای سازمانی برای رسیدن به این اهداف و همچنین بهبود سالانه آموزش مهارتها به کارآموزان و به‌علاوه ایجاد هماهنگی هرچه بیشتر بین نیازهای بازار کار و اهداف طرح، تجهیزات و امکانات آموزشی و توانمندی مربیان مطابق با نیازسنجی‌هایی، که از بخش صنعت انجام می‌دهند، باشند.
- کارگروهی متشکل از مربیان طرح، مسئول آموزش و مسئولان اجرای طرح استان متقاضیان آموزشهای طرح را از طریق مصاحبه، وضعیت جسمی و روحی، شخصیتی و انگیزشی متقاضیان را مورد ارزیابی قرار دهند و فقط از افراد واجد شرایط و علاقه‌مند ثبت‌نام به عمل

آورند. پذیرش کارآموزان هر رشته باید طبق یک مشاوره صورت پذیرد تا سن، انگیزه، توانایی، و استعداد تقریباً یکسانی داشته باشند؛ با این کار آموزشهای نظری و عملی سرعت بیشتری می‌گیرد.

- برگزاری آزمونهای عملی و نظری متناسب با سرفصلها و استاندارد آموزشی هر رشته برای جذب کارآموزان واجد شرایط. تهیه یک دفترچه راهنما که شامل شرح رشته (شامل مهارتهای موردنیاز، بازار کار رشته، و جزئیاتی دربارهٔ دروس و سرفصلهای رشته) برای شرکت در رشته و بخشی باعنوان شرایط کارآموز برای شرکت در رشته (شامل میزان علاقه، انگیزش، سن، سطح تحصیلات و دانش و مهارتهای اولیهٔ موردنیاز کارآموز) برای جذب کارآموزان تهیه شود و پیش از ثبت‌نام برای مطالعه در اختیار آنها قرار داده شود.

مراجع

آزاد، ابراهیم (۱۳۸۵). عوامل موفقیت در نظامهای آموزشی فنی حرفه‌ای. *مجله رشد آموزش فنی و حرفه‌ای*، ۲ (۱).

ثابت‌نژاد، حمیدرضا، حاتم‌زاده، علیرضا، فلاح وحدتی‌جو، مجید و محمدهاشمی، زهرا (۱۳۸۹)، بررسی تطبیقی آموزشهای فنی و حرفه‌ای در کشورهای آلمان و ایران. تهران: سایت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور

وزارت کار و امور اجتماعی، ۷۴-۱. http://planning.irantvto.ir/uploads/86_285_pdf.pdf

مهرعلی‌زاده، یدالله، حسین‌زاده، علی‌حسین، قلاوند، رحمان و ملایی، شهرام، (۱۳۹۱). *ارائه الگوی پارادایمی بازسازی و بهسازی نظام استاندارد مهارت در اداره کل آموزش فنی و حرفه‌ای خوزستان بر اساس روش داده بنیاد*. تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور.

مهرعلی‌زاده، یدالله، صفایی‌مقدم، مسعود، علم، محمدرضا و صالحی عمران، ابراهیم (۱۳۹۳). *مبانی نظری و عملی پژوهش (کمی، کیفی و آمیخته) در علوم انسانی*، اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز.

مهرعلی‌زاده، یدالله، شهنی بیلاق، منیجه و کریمی، زیبا (۱۳۸۴). *ارزیابی کمی و کیفیت دوره‌های آموزش صنعتی در مراکز فنی حرفه‌ای استان خوزستان*. طرح مطالعاتی مصوب سازمان آموزش فنی حرفه‌ای استان خوزستان و معاونت پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز.

نفیسی، عبدالحسین (۱۳۸۷). *بررسی نارساییهای ارتباط نظام آموزش فنی و حرفه‌ای با بازار کار و ارائه راه‌حلهای اصلاحی*. چاپ اول، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی، تهران: انتشارات مدرسه.

نیکویی، رجبعلی (۱۳۷۰). *گزارش نحوه برپایی آموزشهای طرح ۱۸ ماهه در ایران*، تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای.

۱۳۰ بررسی عملکرد طرح آموزشی ۱۸ ماهه (ممتازها) سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای: مطالعه موردی یکی از ...

- Bakar, R. and Hannifin, I. (2007). Assessing employability skills of technical and vocational student in Malaysia, *Journal of Social sciences*, 3(4), 202-207.
- De Bruijn, E. and Legman, Y. (2011). Authentic and self-directed learning in vocational education: Challenges to vocational educators. *Teaching and Teacher Education*, 27, 694-702.
- OECD. (2009). Learning for jobs. OECD policy review of vocational education and training. Initial report Paris: CERI.